

EEN KRITISCHE EVALUATIE VAN HET MODEL VAN DE VLIEGENDE GANZEN: DE ONTWIKKELING VAN HET MODEL EN DE TOEPASSING OP REGIONALE ONTWIKKELING IN OOST-AZIË EN DAARBUITEN

SAMENVATTING

Het oorspronkelijke model van de 'vliegende ganzen' (VG) uit de jaren 30 van de vorige eeuw beschreef de inhaalslag van een land waar de industrialisatie pas laat (eind de 19e eeuw) begon: Japan. Het is sindsdien uitgegroeid tot een prototypisch ontwikkelingskader voor de collectieve inhaalslag van nationale economieën als een regionale groep (zoals Oost-Azië). Het is ook een intellectuele leidraad geworden die vroeg geïndustrialiseerde landen kunnen gebruiken in hun diplomatieke discours met laat geïndustrialiseerde landen. Dit Aziatische model onderstreept het over het algemeen positieve karakter van de wisselwerking tussen centrum en periferie, en daarin wijkt het duidelijk af van de kritische perspectieven van de Latijns-Amerikaanse structuralistische school. In dit proefschrift wordt de intellectuele herkomst van het VG-paradigma gereconstrueerd aan de hand van primair archiefonderzoek (in het Japans) uit de vooroorlogse periode in combinatie met een uitgebreid literatuuroverzicht van belangrijk wetenschappelijk werk uit de naoorlogse periode, in het bijzonder na de jaren zestig van de vorige eeuw, waarin de ontwikkeling van de Oost-Aziatische landen centraal staat. Dit proefschrift laat zien hoe veel onderdelen van het model in de loop van de tijd zijn getransformeerd en behandelt diverse conceptuele problemen die aan verschillende versies van het model kleven.

De wisselende populariteit van het model, met name als regionaal ontwikkelingsmodel voor Oost-Azië (en daarbuiten), is toe te schrijven aan fluctuaties in de mate waarin het model door zijn aanhangers werd gepropageerd. Het model is twee keer op een 'zijspoor' beland. De eerste keer was na de nederlaag van Japan in de Tweede Wereldoorlog (tot het model begin jaren zestig weer in zwang kwam), en de tweede keer was na het uiteenspatten van de financiële zeepbel in Japan begin jaren negentig (en duurde tot begin 2000). Na elke onderbreking is het model echter weer nieuw leven ingeblazen. De eerste opleving (vanaf de jaren zestig tot begin jaren negentig) was dankzij Japanse onderzoekers en beleidsmakers die zich bezighielden met de industriële hervormingen in Japan tegen de achtergrond van de Oost-Aziatische ontwikkeling. De tweede opleving (van de jaren 2000 tot nu) kwam door nieuw onderzoek naar de industrialisering en ontwikkelingsdiplomatie van China. Het feit dat het VG-model andere pleitbezorgers kreeg had gevolgen voor bepaalde aspecten van het model, terwijl een aantal kernelementen behouden bleef.

In dit onderzoek wordt het op Japan gerichte model vergeleken en gecontrasteerd met het op China gerichte model. In het proefschrift wordt betoogd dat de nationale (binnenlandse) en regionale (Oost-Aziatische) ontwikkelingsprocessen in het op Japan gerichte model op een sequentiële manier werden behandeld, terwijl de twee processen in het op China gerichte model nu op een zeer gecombineerde manier worden behandeld. De hedendaagse versie van het model beschrijft namelijk dat de 'interne' industriële verspreiding binnen China en de conventionele 'externe' (grensoverschrijdende) industriële verspreiding gelijktijdig plaatsvinden. Bovendien omvat het algehele ontwikkelingstraject van China

een veel groter gebied dan Oost-Azië, aangezien de grote behoefte van het land aan externe hulpbronnen en markten voor zijn eigen ontwikkeling deze opkomende economie noodzaakte de reikwijdte van het buitenlands economisch beleid uit te breiden. Het op China gerichte VG-paradigma bestrijkt een rekbaar geografisch gebied dat zeker veel groter is dan Oost-Azië.

Wat de functionele geldigheid van het VG-paradigma voor Oost-Azië betreft, is de opkomst van China in de dynamische context van de regio (en daarbuiten) niet onverdeeld gunstig. Dit komt doordat de blijvende functionaliteit van het model vooral afhangt van het bestaan van een hiërarchie in prestaties op het gebied van ontwikkeling – of technologische kloof – onder de verschillende regionale economieën. Een grote vrees is hier dat de 'afvlakking' van de regionale hiërarchie, hetzij door het zeer trage tempo van de industriële ontwikkeling van de koplopers (vooral Japan, maar ook andere nieuwe industrielanden van de eerste generatie), hetzij door de zeer snelle inhaalslag van de volgelingen (vooral China), de veronderstelde 'ordelijke' industriële ontwikkeling van de regio in de weg kan staan. De snelle economische ontwikkeling van China brengt voor sommige Oost-Aziatische economieën het gevaar met zich mee van een 'middeninkomensval'. Dit geldt vooral voor de nieuwe industrielanden van de tweede generatie, die last kunnen krijgen van 'voortijdige de-industrialisatie'.